

Тарас Жеплинський

Мандруючи сторінками історії Української Греко-Католицької Церкви, не можна не зауважити великого числа подвижників, котрі терпіли жорстокі катування та проливали свою кров задля любові до Христа, до рідної Церкви та українського народу. Серед їх числа єпископи, священники, монахи та монахині, а також миряни, котрі гинули як мученики за віру. Яскравими є і постаті бердичівських ісповідників, котрі заслуговують на велику пошану і любов з боку українських греко-католиків, адже саме вони у XVIII ст. задля збереження унії для Української Церкви прийняли мученицьку смерть у в'язницях Бердичева, Умані, Білої Церкви та інших міст Правобережної України.

XVIII ст. – дуже важкий час в історії УГКЦ. У другій половині цього століття інтенсифікувалась дія сил, що руйнували Уніатську Церкву та хотіли привести до остаточної її ліквідації. Унія почала занепадати, і найголовнішою причиною її упадку були жорсткі утиски і переслідування з боку Московської імперії, яка користалась допомогою тодішньої Православної Церкви. Метою цих гонінь було бажання знищити зв'язки Української Греко-Католицької Церкви з Римським Апостольським Престолом. На жаль, треба констатувати й той факт, що тоді у складі УГКЦ були особи, котрі не бажали бути борцями за Христову віру, але були сірими людьми, котрі хотіли в спокої їсти свій хліб. Багато греко-католицьких священників під жорстким пресингом пішли лінією найменшого опору, коли стали перед загрозою переслідування себе та своїх родин. Отже, не дивно, що під час Коліївщини 1768 р. у Православну Церкву перейшло 306 храмів УГКЦ.

Очевидно, що не можна всіх тодішніх представників духовенства УГКЦ характеризувати виключно негативно. Деякі священники задля збереження єдності Київської Церкви з Римським Апостольським Престолом готові були потерпіти мученицьку смерть, що і сталося... І саме з тієї верстви вийшли жертви конфедератів барських – «бердичівські мученики та ісповідники» (1772-75 рр.) та страченці луцьких російських надзвичайних трибуналів 1788 р.

Московська влада «навертала» у православ'я уніатських священників за допомогою військових сил. Бідні, окрім того відповідальні за свої родини, але чесні і правдиві Божі священники не піддалися на таке «навернення», не дали відвести себе від святої віри. Для «непокірних» створили спеціальну тюрму і багато священників було ув'язнено, для багатьох тюрма стала передсмаком радості, бо розуміли, за що терплять! Зі скарги, що її внесли уніатські священники у київський міський суд, стає відомо, що серед мучеників 1768 рр. були такі священники, як о. Тома Пискуновський, о. Іван Полушин, о. Теодор Гдишицький, о. Прокоп Шаповаленський, о. Степан Берегель, о. Іван Волковинський, оо. Іван та Василь Нечаївські, о. Мартин Єзерський і, окрім них, ще 7 священників, названих лише у цій скарзі. Це тільки маленька частина тих пастирів, котрі загинули в той час за

З'єдинену Київську Церкву. І була це лиш перша хвиля переслідувань УГКЦ з боку Російської імперії.

У 1772 р. наступила друга хвиля, яка мала таку ж мету – знищення Унії. В'язниці в Бердичеві, Умані, Білій Церкві й кількох інших містах тримали у своїх мурах, у час від вересня 1772 р. до жовтня 1773 р., від кільканадцяти до кількисот греко-католицьких священиків, садиноким злочином котрих було те, що не хотіли відректися своєї віри й своїм парохіянам не хотіли дати згіршуючого прикладу. У цей час в самій лише Бердичівській в'язниці перебувало 68 греко-католицьких священиків; найбільше – з Уманського деканату – 32; з Живоловінського – 10, з Богуславського – 8, із Корсунського – 6, зі Смілянського – 7, з Білоцерківського – 5. А скільки було таких в'язниць!

До нашого часу збереглася переписка бердичівських мучеників з Апостольським нунцієм Йосифом Гарампі, в якій можемо побачити і краще зрозуміти, через що переходили уніатські священики задля любові до рідної Церкви. Правдиве зворушення огортає, коли читаєш їхні листи до нунція, окремі з яких можемо зустріти в книзі о. Теофіла Коструби. Ув'язнені священики, прохаючи, щоб нунцій якось захистив їх, в листі від 28 жовтня 1772 р., так розповідають йому про свій страшний стан: «...не за якусь вину або злочин ув'язнені, а лиш садинок за нашу непохитність у святій католицькій вірі і з'єдиненні з апостольською, римською Церквою. ...московські війська, нападають на наші парохії і всюди силують до відступства від св. Унії і переходу до нез'єдинених. Але при Божій допомозі ми відмовили їм послуху. Вони ж не вагалися деяких з нас на місці закувати в кайдани, інших жорстоко катувати, інших піхотою гнати, а вкінці всіх кинути в тюрму. Деякі з нас вже шість, деякі десять і більше тижнів тут мучаться голодом, холодом і іншими муками, а в наших церквах сокирами порозбивали двері і забрали собі. Для цих церков висвятив нез'єдинений переяславський єпископ на священиків селян, що ледве вмели читати і примістив їх на парохіях без всякого відома і волі патронів. Наших жінок і дітей вигнали з домів, обдерли з одіжі, розграбали увесь добуток, худобу і всі інші домашні речі...» А в наступному листі від 1 березня 1773 р. знову: «Немає нам ні надії на увільнення, ні немає способу дальше жити. Коли зважимо всі ці обставини, серед яких живемо і мучимся всіма опущені, то треба признати, що не звичайним способом, а особливішим Божим чудом, що ми дотепер між живими. Місце, в якому нас тримають, так тісне, що спимо не інакше, як лиш оперті один на другого (як то можна назвати сном). Щоденною нашою поживою сухий хліб і горох ледве зварений, а часом ледве пригрітий, а вже подають нам. Одягу ні білля від пів року ми не міняли. В чому нас нагло і несподівано схоплено, в тому ми і є. Арешт так загострений, що не дозволяють нам на вислухання Служби Божої. Двох наших собратів передвчера упокоїлося в Бозі. Здається, що небавом і нам треба йти за ними, коли наше ув'язнення протягається. – Однак нам солодко це все терпіти за св. З'єдинення і католицьку віру. Одно лише завдає нашим серцям невимовний біль, що наші насильники не заперестають в сповненню насильств. Що гірше, з дня на день їх множать. Так що в нашій митрополічій дієцезії, що числить 30 деканатів і більше як 600 церков, лишилось ще непорушених 7 деканатів а 23 вже

зайняли нез'єдинені. Страшний біль! Інші священики застрашені прийняли нез'єдинення, а більшість, що мужньо триває в св. Унії, одні замкнені в Умані, Білій Церкві і інших містах, в таких самих тюрмах, як ми. Інші знову живуть з милостині в укритих місцях, де сховались перед гнівом і скаженістю ґрасуючих нез'єдинених. Всі ми благаємо Твого Апостольського і Пастирського Заступництва і потіхи. Коли ж це не прийде, то хто знає, чи всім дана ласка витривання до кінця»¹.

Заходи нунція увінчалися успіхом лише під кінець 1773 року. На жаль, за цей рік усі парохії ув'язнених парохів вже були зайняті православними священиками і можливості повернутися до них вже більше не було. Всю акцію Москва розраховувала так, щоб за відсутності ув'язнених парохів мати легкий доступ до церков і їх захопити. У самій лише Київщині, з 1772 по 1773 рр., від Української Греко-Католицької Церкви було забрано і передано у руки Московської Церкви 1200 церков! Тільки участь військових московських відділів та їхня часткова співпраця з цією акцією запевнила успіх Московській Церкві у так званому «возз'єднанні».

За той час бердичівські в'язні дали свідчення вірності Христовій Заповіді: «Щоб усі були одно» (Йо. 17, 21). Як правдиві мученики й ісповідники, вони залишались вірними Своїй Українській Греко-Католицькій Церкві в радості вільного життя і в горі переслідувань та поневірянь. І це посприяло тому, що Українська Греко-Католицька Церква зберегла свою єдність з Римським Апостольським Престолом, незважаючи на різні спроби її ліквідації. Разом з іншими святими Київської Церкви, які боролись за її існування, бердичівські ісповідники є справжньою прикрасою сторінок історії нашої Церкви у XVIII ст.

Тарас Жеплинський. Бердичівські мученики й ісповідники // СЛОВО № 4 (48) 2012, с.31-32